

BỒI THƯỜNG TỔN THẤT VỀ TÌNH THẦN KHI TÀI SẢN LÀ THÚ CUNG BỊ XÂM PHẠM – KINH NGHIỆM TỪ PHÁP LUẬT NƯỚC NGOÀI

ThS LÊ HÀ HUY PHÁT

Khoa Luật Dân sự, Trường Đại học Luật TP. Hồ Chí Minh
Faculty of Civil Law, Ho Chi Minh City University of Law
Email: lhhphat@hcmulaw.edu.vn

Tóm tắt

Bồi thường thiệt hại là một chế định quan trọng của pháp luật dân sự. Khi vật đặc định có ý nghĩa nhân thân như thú cưng bị xâm phạm có thể gây ra tổn thất về tinh thần cho chủ sở hữu nhưng nội dung này chưa được ghi nhận trong các văn bản quy phạm pháp luật cũng như thực tiễn xét xử tại Việt Nam. Bài viết nghiên cứu vấn đề này thông qua việc phân tích pháp luật nước ngoài, đề xuất kinh nghiệm cho Việt Nam và bao gồm hai nội dung chính sau đây: (i) Tổn thất về tinh thần khi thú cưng bị xâm phạm; (ii) Những trường hợp được bồi thường tổn thất về tinh thần khi thú cưng bị xâm phạm theo pháp luật một số quốc gia và kiến nghị cho Việt Nam.

Từ khóa: bồi thường thiệt hại, thú cưng, tổn thất về tinh thần, vật đặc định có ý nghĩa nhân thân, chủ sở hữu

Abstract

Compensation for damages is an important institution of civil law. When a specific object with personal significance such as a pet is violated, it may cause mental damage to the owner, but this content has not been recorded in legal documents as well as trial practice in Vietnam. This article studies this issue through analyzing foreign laws, proposing experiences to Vietnam and including the following two main contents: (i) mental damage when a companion animal is violated; (ii) Cases of compensation for mental damage when a companion animal is violated under the laws of some countries and recommendations for Vietnam.

Keywords: compensation, companion animal, mental damage, specific object with personal significance, owner

DOI: <https://doi.org/10.70236/khplvn.362>

Ngày nhận bài: 11/12/2024

Ngày duyệt đăng: 30/6/2024

Tại Việt Nam, số lượng thú cưng (chó và mèo) giai đoạn 2017 – 2023 đã tăng từ 8,89 triệu con năm 2017 đến 12,06 triệu con năm 2023 (trung bình mỗi năm tăng khoảng 5%) và dự kiến sẽ tăng tới khoảng 16 triệu con vào năm 2027.¹ Thị trường thú cưng tăng trưởng hàng năm và nhiều người sẵn sàng chi tiêu cho các sản phẩm và dịch vụ tốt nhất cho thú cưng của mình vì họ cảm thấy hạnh phúc hơn khi thú cưng của họ được sử dụng những sản phẩm và dịch vụ tốt.² Theo nghiên cứu, hơn 60% chủ sở hữu thú cưng đã đưa thú cưng của họ đi du lịch cùng,³ hơn 70% chủ nuôi xem thú

1 Vũ Văn Thúc, “Báo cáo triển vọng ngành công nghiệp thú cưng tại Việt Nam”, *Kirin Capital*, 2024, tr. 3, <https://kirincapital.vn/vi/bao-cao-trien-vong-nganh-cong-nghiep-thu-cung-2024/>, truy cập ngày 01/11/2025.

2 M. W. White, N. Khan, J. S. Deren, J. J. Sim & E. A. Majka, “Give a dog a bone: Spending money on pets promotes happiness”, *The Journal of Positive Psychology*, 2021, tr. 1-7, dẫn theo Trần Gia Huy, Đặng Hoàng Minh Quân, Trần Nam Quốc, “Chỉ tiêu cho sản phẩm và dịch vụ thú cưng: Tiếp cận từ thuyết giá trị tiêu dùng”, *Tạp chí Nghiên cứu Tài chính – Marketing*, số 67, 2022, tr. 80.

3 Sputnik, “Kết quả khảo sát: Chó hay đi du lịch cùng chủ hơn mèo”, 2019, <https://kevesko.vn/20190930/ket-qua-khao-sat-cho-hay-di-du-lich-cung-chu-hon-meo-8071695.html>, truy cập ngày 01/11/2025.

cung của họ như là một sự thay thế cho con người và nhiều người cho rằng họ cảm thấy hạnh phúc khi sống chung với thú cưng.⁴ Những số liệu thống kê này cho thấy dường như chủ nuôi có xu hướng xem thú cưng là một thành viên trong gia đình thay vì chỉ là một tài sản đơn thuần. Bộ luật Dân sự (BLDS) năm 2015 có thay đổi so với BLDS năm 2005 về tổn thất tinh thần được bồi thường khi mồ mả, lợi ích nhân thân bị xâm phạm⁵ nhưng chưa đề cập minh thị trường hợp tài sản bị xâm phạm, đặc biệt đối với tài sản là vật đặc định đặc định có ý nghĩa nhân thân như thú cưng. Trong khi đó, pháp luật một số quốc gia phát triển như Hoa Kỳ, Trung Quốc, Pháp... chấp nhận chủ sở hữu được bồi thường tổn thất về tinh thần khi thú cưng bị xâm phạm. Bài viết phân tích kinh nghiệm nước ngoài về vấn đề này và từ đó đề xuất kiến nghị hoàn thiện pháp luật Việt Nam.

1. Tổn thất về tinh thần trong trường hợp vật đặc định có ý nghĩa nhân thân là thú cưng bị xâm phạm

1.1. Khái niệm thú cưng

Theo quy định tại Điều 105 BLDS năm 2015, tài sản bao gồm vật, tiền, giấy tờ có giá và quyền tài sản. Nhìn từ góc độ hiện thực, tài sản ở dạng vật chất (hữu hình) là các sinh vật, cây cối, vật thể hay chất thể (nói chung là tài nguyên vật chất) tồn tại hiện hữu trong thế giới tự nhiên.⁶ Như vậy, chó, mèo (động vật nuôi phổ biến tại Việt Nam) có thể được xem là một dạng tài sản và câu hỏi được đặt ra là chúng có phải là thú cưng không? Nói cách khác, thú cưng có bao gồm chó, mèo và các loài động vật khác không?

Hiện nay, Luật Thú y năm 2015 quy định động vật bao gồm động vật trên cạn và động vật thủy sản. Theo đó, động vật thủy sản là các loài cá, giáp xác, động vật thân mềm, lưỡng cư, động vật có vú và một số loài động vật khác sống dưới nước (điểm b khoản 1 Điều 3 Luật Thú y năm 2015) và động vật trên cạn là các loài gia súc, gia cầm, động vật hoang dã, bò sát, ong, tằm và một số loài động vật khác sống trên cạn (điểm a khoản 1 Điều 3 Luật Thú y năm 2015). Theo quy định tại khoản 6 Điều 2 Luật Chăn nuôi năm 2018, gia súc là các loại động vật có vú, có bốn chân được con người thuần hóa và chăn nuôi. Bên cạnh đó, Phụ lục II Thông tư số 18/2023/TT-BNNPTNT ngày 15/12/2023 sửa đổi bổ sung một số điều của Thông tư số 23/2019/TT-BNNPTNT ngày 30/11/2019 của Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn hướng dẫn một số điều của Luật Chăn nuôi về hoạt động chăn nuôi liệt kê chó, mèo (có cả ba đặc điểm trên) vào danh mục “động vật khác được phép chăn nuôi”.⁷ Như vậy, dường như khái niệm “thú cưng” chưa được ghi nhận một cách minh thị trong các văn bản quy phạm pháp luật. Nói cách khác, văn bản quy phạm pháp luật chưa cho câu trả lời đối với câu hỏi trên.

4 Trần Gia Huy, Đặng Hoàng Minh Quân, Trần Nam Quốc, *ltdđ*, tr. 80.

5 Về chủ đề này, xem thêm Đỗ Văn Đại (Chủ biên), *Bình luận khoa học những điểm mới Bộ luật Dân sự năm 2015*, Nxb. Hồng Đức, (xuất bản lần thứ tư), 2023, phần số 442 và tiếp theo.

6 Trường Đại học Luật TP. Hồ Chí Minh, *Giáo trình Pháp luật về tài sản, quyền sở hữu và thừa kế*, Nxb. Hồng Đức – Hội Luật gia Việt Nam, 2024, tr. 36.

7 Phụ lục II Thông tư số 23/2019/TT-BNNPTNT ngày 30/11/2019 của Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn hướng dẫn một số điều của Luật Chăn nuôi về hoạt động chăn nuôi liệt kê chó, mèo vào danh mục “động vật khác”.

Dưới góc độ nghiên cứu kinh nghiệm pháp luật nước ngoài, theo Điều 1 Công ước châu Âu về Bảo vệ Động vật nuôi năm 1987, “thú cưng là bất kỳ loài động vật nào được con người nuôi hoặc có ý định nuôi trong gia đình, để giải trí và bầu bạn”. Tại bang Tennessee (Hoa Kỳ), theo quy định của mục 44-17-403 Bộ luật Tennessee, “thú cưng là chó hoặc mèo được thuần hóa, thường được nuôi trong hoặc gần nhà của chủ sở hữu”. Bên cạnh đó, bang Connecticut (Hoa Kỳ) quy định chi tiết hơn, cụ thể, “thú cưng là chó hoặc mèo được nuôi trong hoặc gần nhà của chủ sở hữu hoặc người trông coi và phụ thuộc vào người nuôi về thức ăn, chỗ ở và chăm sóc thú y nhưng không bao gồm chó hoặc mèo được nuôi để phục vụ mục đích nông nghiệp hoặc nghiên cứu y sinh”.⁸ Ngoài ra, Điều 3.1.5 Luật Bảo vệ động vật của Đài Loan quy định “thú cưng là một loài động vật, chẳng hạn như chó hoặc mèo, được nuôi dưỡng và chăm sóc để giải trí hoặc làm bạn”. Quan điểm trong khoa học pháp lý cho rằng “thú cưng là những động vật được thuần hóa, được chủ nuôi chăm sóc và có mối quan hệ tình cảm. Tình cảm gắn bó với động vật đã được chứng minh là mang lại một số lợi ích cực về thể chất, tâm lý và xã hội cho chủ nuôi, điều này khiến cho thú cưng ngày càng trở thành một sự bổ sung quan trọng trong các gia đình hiện đại”.⁹ Thông thường, thú cưng có những đặc điểm sau: (i) có mối quan hệ chặt chẽ với chủ, là nguồn nuôi dưỡng tinh thần của chủ (thường “sống trong nhà và chia sẻ cuộc sống với con người”);¹⁰ (ii) có khả năng học tập nhất định (chẳng hạn có thể hiểu một số chỉ dẫn và mệnh lệnh của chủ);¹¹ (iii) có cảm xúc riêng với chủ (thường trở nên sôi nổi khi gặp chủ);¹² (iv) được nuôi vì mục đích tinh thần hơn là vì mục đích kinh tế.¹³ Như vậy, theo kinh nghiệm pháp lý nước ngoài, thú cưng có bao gồm chó, mèo và các động vật khác được nuôi dưỡng và chăm sóc nhằm mục đích giải trí, bầu bạn.¹⁴

1.2. Thú cưng là vật đặc định có ý nghĩa nhân thân

Theo quy định tại Điều 113 BLDS năm 2015, vật đặc định là vật phân biệt được với các vật khác bằng những đặc điểm riêng về ký hiệu, hình dáng, màu sắc, chất liệu, đặc tính, vị trí. Khái niệm “vật đặc định có ý nghĩa nhân thân” chưa được ghi nhận trong các văn bản quy phạm pháp luật cũng như thực tiễn xét xử tại Việt Nam.

Dưới góc độ nghiên cứu kinh nghiệm pháp luật Trung Quốc, cụ thể, khoản 2 Điều 1183 BLDS Trung Quốc năm 2020 quy định “nếu vì cố ý hoặc bất cẩn nghiêm trọng mà xâm hại đến vật đặc định có ý nghĩa nhân thân của

8 Mục 22-351a Chương 22 về Nông nghiệp. Động vật nuôi trong nước, Luật Tổng quát của Bang Connecticut.

9 J. A. Serpell, “Pet-keeping and animal domestication: A reappraisal”, in J. Clutton-Brock (ed.), *The dialectics of friendship*, London: Routledge, 1989, tr. 111–129, dẫn theo Trần Gia Huy, Đặng Hoàng Minh Quân, Trần Nam Quốc, *tlđđ*, tr. 79.

10 T. J. Eddy, “What is a pet?”, *Anthrozoös*, Vol. 16(2), 2003, tr. 98–105, dẫn theo Trần Gia Huy, Đặng Hoàng Minh Quân, Trần Nam Quốc, *tlđđ*, tr. 79.

11 Zhou Yingjie, “On the compensation for mental damage caused by infringement of specific objects with personal significance”, *Frontiers of Social Sciences*, Vol. 12(7), 2023, tr. 3929.

12 Zhou Yingjie, *tlđđ*, tr. 3929.

13 Guo Yujia, “Research on the compensation issue of mental damage caused by pet abuse”, *Dispute Resolution*, Vol. 10(3), 2024, tr. 36.

14 Như trên, tr. 36.

tự nhiên nhân gây ra thiệt hại nghiêm trọng về tinh thần thì người bị xâm hại quyền có quyền yêu cầu bồi thường THVTT”.¹⁵ Đây là kết quả của một quá trình nghiên cứu và đúc kết kinh nghiệm lâu dài từ thực tiễn tư pháp.¹⁶ Trong khoa học pháp lý, vật đặc định có ý nghĩa nhân thân thường có các đặc điểm sau đây:¹⁷ *Thứ nhất*, mang thuộc tính kép, là sự kết hợp giữa lợi ích nhân thân và lợi ích vật chất. Lợi ích nhân thân trong trường hợp này có thể hiểu là chủ thể có quyền có những lợi ích tinh thần gắn liền với vật. Vật này thường có giá trị tinh thần nhất định, nó mang đến những cảm xúc đặc biệt cho những người có liên quan.¹⁸ *Thứ hai*, lợi ích nhân thân mà vật này chứa đựng thường gắn liền với một cá nhân cụ thể,¹⁹ thường chỉ quan trọng đối với chính cá nhân đó, vô hình và thường không được công chúng biết đến.²⁰ *Thứ ba*, mang tính không thể thay thế²¹ và tính không thể thay thế của vật thường dẫn đến cảm xúc mất mát và đau khổ cho chủ sở hữu khi vật bị xâm phạm.

Đối chiếu với các đặc điểm vừa phân tích ở trên cho thấy thú cưng cũng có thể được xem là vật đặc định có ý nghĩa nhân thân. Cụ thể, *Thứ nhất*, “đặc điểm pháp lý của động vật rất đa dạng nhưng chủ yếu gồm hai thuộc tính là thuộc tính tài sản và thuộc tính tinh thần”.²² Thuộc tính tinh thần của thú cưng có thể được đánh giá dựa trên tiêu chí thời gian và trải nghiệm sống giữa người chủ và thú cưng. Thông qua quá trình này, “người chủ thường đặt nhiều cảm xúc lên thú cưng của mình, thậm chí coi thú cưng như nơi nương tựa tinh thần của họ”.²³ Do đó, thú cưng có thể chứa đựng lợi ích tinh thần của người chủ, mang đến những cảm xúc đặc biệt như sự thoải mái, niềm vui, sự tưởng nhớ... cho chủ sở hữu. Khi thú cưng bị xâm phạm, giá trị tinh thần mà nó chứa đựng cũng không còn, từ đó khiến người chủ có thể phải gánh chịu cảm xúc tiêu cực như muộn phiền và đau khổ. *Thứ hai*, mỗi thú cưng thường chỉ có một người chủ (hoặc một gia đình chủ) nên sẽ tồn tại mối liên kết cố định giữa chủ và thú cưng. Mối liên kết này không thể duy trì khi thú cưng mất đi. *Thứ ba*, do đặc thù sinh lý của thú cưng nên khó có thể tìm được một con vật khác có cùng vóc dáng, màu sắc, tính cách, độ tuổi... tương đương cũng như trải nghiệm sống chung giữa chủ và thú cưng là không thể thay thế được.

15 Lê Khánh Linh, Trương Huỳnh Nga, Nguyễn Minh Tâm, Hoàng Thảo Anh, Trần Kiên, *Bộ luật Dân sự Trung Quốc năm 2020 – Bản dịch và lược giải*, Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội, 2024, tr. 316.

16 Về nội dung này, xem thêm Lê Hà Huy Phát, “Bồi thường tổn thất về tinh thần khi kỷ vật và vật gia truyền bị xâm phạm – Kinh nghiệm từ pháp luật nước ngoài”, *Tạp chí Khoa học pháp lý Việt Nam*, số 07(191), 2025, tr. 13–21, DOI: <https://doi.org/10.70236/tckhplvn.284>

17 Về nội dung này, xem thêm Lê Hà Huy Phát, *tlđđ*, tr. 15.

18 Thực ra, vấn đề ghi nhận một vật có giá trị về mặt tinh thần đã từng được đề cập trước đây trong pháp luật dân sự. Theo đó, tại Điều 7 Phần II của Thông tư số 81/TANDTC Hướng dẫn giải quyết các tranh chấp về thừa kế ngày 24/7/1981 của Tòa án nhân dân tối cao thì “bằng khen, huân chương, huy chương... không phải là tài sản, mà là thứ có giá trị về mặt tinh thần đối với cả gia đình của người đã có công”.

19 Mao Delong, “On the definition of specific memorial objects with personal symbolic significance”, *Legal Library*, 2004, http://www.law-lib.com/lw/lw_view.asp?no=4135, truy cập ngày 01/11/2025.

20 Leng Chuanli, “On the intrinsic compatibility between personal objects and general personal rights”, *Legal Science*, Issue 4, 2013, <https://ielaw.uibe.edu.cn/fxlw/bjmf1/13079.htm>, truy cập ngày 01/11/2025.

21 Mao Delong, *tlđđ*.

22 Guo Yujia, *tlđđ*, tr. 37.

23 Fan Fujia, “Improvement of the legal system for claiming mental damages for pet abuse”, *Law*, Vol. 8(4), 2020, tr. 535.

1.3. Tổn thất về tinh thần trong trường hợp thú cưng bị xâm phạm

“Tinh thần” là “những ý nghĩ, tình cảm, những hoạt động thuộc về nội tâm của con người”.²⁴ Theo The Essential Law Dictionary, “thiệt hại về tinh thần” hay “tổn thất tinh thần” được sử dụng bằng thuật ngữ đau khổ về tinh thần – “*emotional distress*”.²⁵ Một số học giả Trung Quốc cho rằng “đau khổ về tinh thần có thể ở dạng đau đớn tinh thần của nạn nhân hoặc mất hoặc suy giảm lợi ích tinh thần của nạn nhân. Có hai nguồn gây đau đớn/đau khổ về tinh thần: nguồn thứ nhất là nỗi đau thể xác của nạn nhân bị gây ra bởi một hành động sai trái (đau đớn hoặc khó chịu về thể chất hoặc sinh lý của một người tự nhiên, bao gồm chóng mặt, suy nhược, mất ngủ...) và nguồn thứ hai là nỗi đau cảm xúc (cảm xúc tiêu cực về cảm xúc hoặc tinh thần của một thể nhân, bao gồm tức giận, sợ hãi, lo lắng, nỗi buồn...).²⁶ Theo khoản 2 Điều 7.4.2 Bộ nguyên tắc về hợp đồng thương mại quốc tế (*Principles of International Commercial Contracts*, PICC):²⁷ “thiệt hại có thể là phi tiền tệ và bất nguồn đặc biệt từ nỗi đau thể chất hoặc tinh thần”. Thiệt hại về tinh thần được đề cập tại tài khoản 2 Điều 7.4.2 PICC có thể bao gồm những “căng thẳng, áp lực về tinh thần”.²⁸ Theo khoản 1 Điều 10:301 của Bộ nguyên tắc châu Âu về bồi thường thiệt hại (ngoài hợp đồng), “tùy vào mức độ bảo vệ (Điều 2:102), việc xâm phạm một lợi ích có thể dẫn đến đền bù tổn thất phi tài sản”.²⁹ Trong trường hợp xâm phạm đến tài sản là vật đặc định có ý nghĩa nhân thân, đối tượng bị xâm phạm chủ yếu trong trường hợp này chính là lợi ích nhân thân mà vật đó chứa đựng.³⁰ Lợi ích nhân thân này thường liên quan đến sự thoải mái, niềm vui, sự an ủi... của chủ sở hữu. Đó có thể là “cảm giác mất mát về tình bạn lâu dài với động vật thường xảy ra sau cái chết của một thú cưng”.³¹ Ngoài ra, như đã trình bày, do đặc thù sinh lý của thú cưng nên khó có thể tìm được con vật khác tương đương và những trải nghiệm giữa chủ sở hữu với thú cưng cũng không thể thay thế được. Do đó, chủ sở hữu thường phải gánh chịu đau khổ tinh thần vì mất lợi ích nhân thân mà nó

24 Nguyễn Văn Xô (chủ biên), *Từ điển Tiếng Việt*, Nxb. Thanh niên (tái bản lần thứ V), 2008, tr. 757.

25 Amy Hackney Blackwell, *The Essential Law Dictionary*, Sphinx Publishing, 2008, tr. 160, dẫn theo Phạm Thị Mỹ Hạnh, *Bồi thường thiệt hại về tinh thần do vi phạm hợp đồng trong pháp luật dân sự Việt Nam*, Luật văn Thạc sĩ Luật học – Trường Đại học Luật TP. Hồ Chí Minh, 2021, tr. 12.

26 Xiang Li và Jigang Jin, *Concise Chinese tort laws*, Springer Heidelberg New York Dordrecht London, 2014, tr. 39.

27 Bộ nguyên tắc về Hợp đồng thương mại quốc tế (PICC) (Viết tắt tiếng Anh: *Principles of International Commercial Contracts*) do Viện Thống nhất Tư pháp Quốc tế (UNIDROIT) (Viết tắt tiếng Pháp *L'Unification des Droits Privé*) soạn thảo và ban hành năm 1994, được sửa đổi bổ sung năm 2004 là tập hợp những nguyên tắc pháp lý có bản phản ánh những khái niệm đã được công nhận ở phần lớn các hệ thống pháp luật trên thế giới.

28 Ghafour Khoeini, Ghader Sheneivar, “Comparative study of damages by non-performance of obligations in UNIDROIT Principles, Islamic jurisprudence and Iranian laws”, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, Vol. 7(6), 2016, tr. 135.

29 Đỗ Văn Đại, *Luật Bồi thường thiệt hại ngoài hợp đồng Việt Nam – Bản án và bình luận bản án*, Nxb. Hồng Đức, 2022, tr. 91.

30 Yang Li-Xin, “Improvement of mental damage compensation rules of infringement on specific objects with personal significance in Civil Code”, *Journal of Human University (Social Sciences)*, Vol. 34(5), 2020, tr. 112.

31 William C. Root, ““Man’s best friend”: Property or family member? An examination of the legal classification of companion animals and its impact on damages recoverable for their wrongful death or injury”, *Villanova Law Review*, 2002, <https://www.animallaw.info/article/mans-best-friend-property-or-family-member-examination-legal-classification-companion>, truy cập ngày 01/11/2025.

chứa đựng và có thể được bồi thường thiệt hại về tinh thần theo quy định tại khoản 2 Điều 1183 BLDS năm 2020 của Trung Quốc.

Tại Việt Nam, thiệt hại về tinh thần đã manh nha tồn tại trong cổ luật,³² về sau, BLDS năm 1995, BLDS năm 2005 và BLDS năm 2015 đều có quy định về thiệt hại về tinh thần,³³ nhưng không tồn tại định nghĩa về thiệt hại. Trong khoa học pháp lý, có quan điểm cho rằng “thiệt hại được hiểu là sự thay đổi biến thiên theo chiều xấu đi của tài sản, của các giá trị nhân thân do pháp luật bảo vệ”³⁴ còn “thiệt hại về tinh thần là tổn thất về tinh thần do bị xâm phạm đến tính mạng, sức khỏe, danh dự, nhân phẩm, uy tín và các lợi ích nhân thân khác”³⁵ của một chủ thể” (khoản 3 Điều 361 BLDS năm 2015). BLDS năm 2015 đã mở rộng quy định này để đảm bảo tính khái quát như một quy định chung vì trên thực tế đã có trường hợp xâm phạm tới quyền tự do tín ngưỡng và việc xâm phạm này có thể phát sinh TTVTT nhưng BLDS năm 2005 không liệt kê.³⁶ Tuy nhiên, BLDS năm 2015 chưa mạnh dạn ghi nhận một cách minh thị khả năng gây ra TTVTT khi tài sản bị xâm phạm.³⁷

2. Những trường hợp được bồi thường tổn thất về tinh thần khi thú cưng bị xâm phạm theo pháp luật nước ngoài và kinh nghiệm cho Việt Nam

Nội dung được trình bày ở trên cho thấy vật đặc định có ý nghĩa nhân thân bao gồm nhiều loại, trong đó có thú cưng, khi thú cưng bị xâm phạm, chủ sở hữu thường phải chịu TTVTT nên cần được bồi thường. Tại nước ngoài, các tranh chấp phổ biến liên quan đến nội dung này thường là các trường hợp xâm phạm thú cưng là chó, lợn... của chủ sở hữu và được tòa án chấp nhận yêu cầu bồi thường TTVTT. Nội dung phần này tập trung nghiên cứu pháp luật nước ngoài về những trường hợp phổ biến đó nhằm học hỏi kinh nghiệm pháp lý để hoàn thiện pháp luật Việt Nam. Cụ thể, tại Thụy Sĩ, khoản 1 Điều 43 Bộ luật Nghĩa vụ quy định: “Tòa án quyết định hình thức và mức bồi thường thiệt hại phát sinh dựa trên việc xem xét đầy đủ hoàn cảnh và mức độ lỗi. Trong trường hợp một con vật được nuôi làm thú cưng thay vì mục đích đầu tư hay thương mại bị thương hoặc bị giết, tòa án có thể xem xét giá trị tình cảm của nó đối với chủ sở hữu hoặc người phụ thuộc của chủ sở hữu”.³⁸ Tại Pháp, trong vụ việc Cheval

32 Trong Quốc triều Hình luật, mặc dù “thiệt hại về tinh thần” không được đề cập nhưng thông qua nội dung Điều 472, chúng ta có thể suy đoán được đó là bồi thường thiệt hại về tinh thần. Cụ thể, trong trường hợp đánh các quan chức bị thương, thì ngoài tiền bồi thường thương tích, người gây thiệt hại còn phải đền tiền tạ. Trong ví dụ này, khoản tiền tạ có thể được hiểu là khoản bồi thường thiệt hại về tinh thần cho các vị quan lại phong kiến tùy theo địa vị xã hội của họ do danh dự, nhân phẩm, uy tín bị xâm phạm. Xem thêm Đỗ Văn Đại, *tlđđ*, tr. 92

33 Về vấn đề này, xem thêm Đỗ Văn Đại, *tlđđ*, tr. 92.

34 Nguyễn Xuân Quang, Lê Nét và Nguyễn Hồ Bích Hằng, *Luật dân sự Việt Nam*, Nxb. Đại học Quốc gia, 2007, tr. 471.

35 Phần in nghiêng là nội dung được bổ sung so với quy định của BLDS năm 2005. Trước đây, Điều 307 BLDS năm 2005 quy định: “Người gây thiệt hại về tinh thần cho người khác do xâm phạm đến tính mạng, sức khỏe, danh dự, nhân phẩm, uy tín của người đó...”.

36 Về vấn đề này, xem thêm Đỗ Văn Đại (Chủ biên), *tlđđ* (5), phần số 277 và tiếp theo.

37 Như trên.

38 Nguyên văn điều luật: “The court determines the form and extent of the compensation provided for damage incurred, with due regard to the circumstances and the degree of culpability. Where an animal kept as a pet rather than for investment or commercial purposes has been injured or killed, the court may take appropriate account of its sentimental value to its owner or his dependants”.

Lunus vào năm 1962, lần đầu tiên Tòa án tối cao Pháp đã chấp nhận cho bồi thường TTVTT đối với chủ sở hữu một con ngựa xâm phạm.³⁹ Từ đó trở về sau, án lệ Pháp ổn định đối với việc người làm chết động vật gần gũi với người như chó, ngựa đua.⁴⁰

Tại Canada, một học giả đã khẳng định “việc mất một tài sản, bên cạnh yếu tố vật chất cần được bồi thường, có thể kéo theo cho người bị thiệt hại một TTVTT được thể hiện bởi những mất mát phi tiền tệ. Ví dụ: việc mất thú cưng có thể là bắt nguồn của sự buồn bã, buồn phiền, bối rối... Tương tự, thiệt hại thường được yêu cầu để bù đắp những bất tiện và mất khả năng sử dụng liên quan đến hệ quả của việc phá hủy một tài sản”.⁴¹ Trong vụ *Ferguson v. Birchmount Boarding Kennels Ltd*,⁴² nguyên đơn đã gửi con chó của họ tại một trại nuôi chó trong thời gian họ đi du lịch. Con chó đã thoát khỏi khu vực vui chơi khép kín và mất tích. Bà Ferguson đã buồn bã khi biết tin và bị chứng mất ngủ, thường xuyên gặp ác mộng. Bà Ferguson kiện trại nuôi chó cho những thiệt hại này. Tòa án tỉnh Ontario (Canada) đã cho phép bà Ferguson được bồi thường TTVTT với số tiền là 1.417 USD. Cụ thể, Tòa án cho rằng trại nuôi chó không có những biện pháp hợp lý để đảm bảo hàng rào an toàn và sự cẩn thận của họ là một sự vi phạm cơ bản của hợp đồng nội trú. Tại Hoa Kỳ, pháp luật bang Tennessee (Hoa Kỳ) cho phép chủ sở hữu thú cưng có thể được bồi thường TTVTT khi thú cưng bị giết hoặc bị thương dẫn đến tử vong do hành vi trái pháp luật, cố ý hoặc vô ý do người khác hoặc động vật của người khác, mức bồi thường có thể lên đến 5.000 USD.⁴³ Tại bang Hawaii (Hoa Kỳ), một gia đình được bồi thường 1.000 USD cho nỗi đau tinh thần mà họ phải chịu đựng khi con chó chín tuổi của họ đã chết vì kiệt sức do nóng sau khi nhân viên cơ quan nhà nước tại Hawaii bỏ nó lại trong thùng xe tải không thoáng khí dưới ánh mặt trời.⁴⁴

Tại Trung Quốc, một bản án đã xét xử có nội dung như sau: ông bà Liu có con gái tên là Xiao Liu. Năm 2016, Xiao Liu mua, yêu thương và chăm sóc một con lợn con tên là Peggy. Năm 2019, trước khi qua đời vì bệnh, Xiao Liu đã nhờ cha mẹ mình tiếp tục nuôi Peggy với lý do giữ nó lại làm kỷ niệm. Năm 2021, Yi và Xiang đã giết con lợn này để lấy thịt nên ông bà Liu khởi kiện yêu cầu bồi thường thiệt hại. Tòa án căn cứ vào khoản 2 Điều 1183 BLDS năm 2020 ra phán quyết buộc Yi và Xiang phải bồi thường TTVTT cho ông bà Liu vì cho rằng việc con lợn Peggy chết đã gây ra nỗi đau tinh thần cho họ. Cụ thể, con lợn này đã được con gái ông bà Liu nuôi

39 Cass. 1re civ., 16 janv. 1962: JCP G 1962, II, 12557, note P. Esmein; D. 1962, jurispr. P. 199, note R. Rodière; RTD civ. 1962, p. 316, obs. A. Tunc, dẫn theo Nguyễn Tấn Hoàng Hải, “Bồi thường tổn thất về tinh thần khi tài sản bị xâm phạm – Kinh nghiệm từ pháp luật nước ngoài”, *Tạp chí Khoa học pháp lý*, số 08(111), 2017, tr. 38.

40 Nguyễn Tấn Hoàng Hải, *tlđđ*, tr. 38.

41 P. Deslauriers, *In Responsabilité*, Nxb. Yvon Blais, 2002, tr. 147, dẫn theo Đỗ Văn Đại, *tlđđ*, tr. 504-505.

42 *Ferguson v. Birchmount Boarding Kennels Ltd.*, 79 OR (3d) 681 (Div. Ct.), 2006, dẫn theo Dẫn theo Nguyễn Tấn Hoàng Hải, *tlđđ*, tr. 38.

43 Điều § 44-17-403 của Bộ luật Tennessee.

44 *Campbell v. Animal Quarantine Station*, 632 P.2d 1066, Hawaii 1981, dẫn theo Nguyễn Tấn Hoàng Hải, *tlđđ*, tr. 37.

làm thú cưng khi cô ấy còn sống và từ khi cô ấy qua đời cho đến nay, ông bà Liu vẫn tiếp tục chăm sóc con lợn cho đến khi nó bị Yi và Xiang giết. Điều này cho thấy, ngoài giá trị vật chất, con lợn này còn chứa đựng giá trị tinh thần, cụ thể, nó chứa đựng những kỷ niệm và nỗi nhớ con gái của ông bà Liu đồng thời là một nguồn nương tựa tinh thần của họ.⁴⁵ Bên cạnh đó, trong vụ tranh chấp giữa Zhao và China Southern Airlines Company về trách nhiệm bồi thường thiệt hại khi thú cưng của hành khách bị chết trong quá trình vận chuyển bằng đường hàng không, Tòa án cho rằng thú cưng đã phát triển mối quan hệ tình cảm sâu sắc với người chủ trong quá trình chăm sóc, quản lý lâu dài và là một phần không thể thiếu trong đời sống tình cảm của họ. Do đó, việc thú cưng bị xâm phạm chắc chắn gây ra nỗi đau tinh thần lớn cho chủ sở hữu và rất khó khắc phục được nên nguyên đơn có thể được bồi thường TTVTT.⁴⁶

Tóm lại, việc công nhận một cách minh thị bồi thường TTVTT khi tài sản bị xâm phạm là cần thiết cả trên phương diện lý luận và thực tiễn.⁴⁷ Nghiên cứu kinh nghiệm pháp luật nước ngoài cho thấy thú cưng có thể được xem là vật đặc định có ý nghĩa nhân thân và khi thú cưng bị xâm phạm thì dường như đối tượng bị xâm phạm chính là lợi ích nhân thân, khả năng chia sẻ niềm vui, sự an ủi... mà những con vật này chứa đựng, đem lại cho chủ sở hữu. Nếu chủ sở hữu chứng minh được mình có thiệt hại về tinh thần thì có thể được bồi thường và mức bồi thường do Tòa án quyết định căn cứ vào nội dung vụ việc.

Từ các phân tích nêu trên, tác giả kiến nghị cần bổ sung án lệ về một số nội dung sau: *Thứ nhất*, ghi nhận khái niệm “thú cưng”, theo hướng đây là “một loài động vật, chẳng hạn như chó hoặc mèo, được nuôi dưỡng và chăm sóc để giải trí hoặc làm bạn”;⁴⁸ *Thứ hai*, ghi nhận khái niệm “vật đặc định có ý nghĩa nhân thân” theo hướng đây là “vật đặc định gắn liền với lợi ích nhân thân, thể hiện tình cảm và ý chí sâu sắc của một cá nhân và sự đau khổ do mất mát vật này không thể bù đắp bằng sự thay thế khác”;⁴⁹ *Thứ ba*, ghi nhận thú cưng là “vật đặc định có ý nghĩa nhân thân”; *Thứ tư*, chấp nhận chủ sở hữu được bồi thường tổn thất về tinh thần khi thú cưng bị xâm phạm trên cơ sở tham khảo kinh nghiệm pháp luật nước ngoài như trình bày ở trên.

Kết luận

Quy định pháp luật đa phần bắt nguồn từ thực tế xã hội. Việc cho phép bồi thường tổn thất về tinh thần khi thú cưng bị xâm phạm đã được nhiều quốc gia phát triển quy định và vận dụng ổn định. Trong tương lai, nội dung này cần được quan tâm nghiên cứu, học hỏi kinh nghiệm nước ngoài và phát

45 Liyang City People's Court, “If a specific object of personal significance is damaged, compensation for mental damage can be claimed”, 2021, <https://jslyfy.gov.cn/index.php?m=content&c=index&a=show&catid=66&id=13750>, truy cập ngày 01/11/2025.

46 Fan Fujia, *tlđđ*, tr. 538.

47 Về nội dung này, xem thêm Nguyễn Tấn Hoàng Hải, *tlđđ*, tr. 39.

48 Điều 3.1.5 Đạo luật Bảo vệ động vật của Đài Loan.

49 Zhou Yingjie, *tlđđ*, tr. 3927.

triển bằng cách bổ sung án lệ như những kiến nghị nêu trên. Tác giả tin rằng việc cho phép bồi thường tổn thất về tinh thần khi thú cưng bị xâm phạm sẽ đáp ứng được sự mong đợi của phần đông công chúng về sự công bằng, đồng thời giúp hệ thống pháp luật Việt Nam gần gũi hơn với hệ thống pháp luật thế giới. ●

Tài liệu tham khảo

- [1] *Campbell v. Animal Quarantine Station*, 632 P.2d 1066, Hawaii 1981
- [2] *Ferguson v. Birchmount Boarding Kennels Ltd.*, 79 OR (3d) 681 (Div. Ct.), 2006
- [3] Đỗ Văn Đại, *Luật Bồi thường thiệt hại ngoài hợp đồng Việt Nam – Bản án và bình luận bản án*, Nxb. Hồng Đức, 2022 [trans: Do Van Dai (editor-in-chief), *Law on compensation for non-contractual damages in Vietnam - Judgments and judgment comments*, Hong Duc Publishing House, 2022]
- [4] Fan Fujia, “Improvement of the legal system for claiming mental damages for pet abuse”, *Law*, Vol. 8(4), 2020
- [5] Nguyễn Tấn Hoàng Hải, “Bồi thường tổn thất về tinh thần khi tài sản bị xâm phạm – Kinh nghiệm từ pháp luật nước ngoài”, *Tạp chí Khoa học pháp lý*, số 08(111), 2017 [trans: Nguyen Tan Hoang Hai, “Compensation for mental damage when property is violated – Experience from foreign law”, *Journal of Legal Science*, Vol. 111(08), 2017]
- [6] Trần Gia Huy, Đặng Hoàng Minh Quân, Trần Nam Quốc, “Chi tiêu cho sản phẩm và dịch vụ thú cưng: Tiếp cận từ thuyết giá trị tiêu dùng”, *Tạp chí Nghiên cứu Tài chính – Marketing*, số 67, 2022 [trans: Tran Gia Huy, Dang Hoang Minh Quan, Tran Nam Quoc, “Spending on pet products and services: An approach from the theory of consumer value”, *Journal of Financial Research - Marketing*, No. 67, 2022]
- [7] Xiang Li và Jigang Jin, *Concise Chinese tort laws*, Springer Heidelberg New York Dordrecht London, 2014
- [8] Yang Li-xin, “Improvement of mental damage compensation rules of infringement on specific objects with personal significance in Civil Code”, *Journal of Human University (social Sciences)*, Vol. 34(5), 2020
- [9] Lê Hà Huy Phát, “Bồi thường tổn thất về tinh thần khi kỷ vật và vật gia truyền bị xâm phạm – Kinh nghiệm từ pháp luật nước ngoài”, *Tạp chí Khoa học pháp lý Việt Nam*, số 07(191), 2025 [trans: Le Ha Huy Phat, “Compensation for non-pecuniary damage arising from the infringement of family heirlooms and keepsakes – Lessons from foreign legal systems”, *Vietnamese Journal of Legal Sciences*, Vol. 191(07), 2025], DOI: <https://doi.org/10.70236/tckhplvn.284>
- [10] Nguyễn Xuân Quang, Lê Nết và Nguyễn Hồ Bích Hằng, *Luật dân sự Việt Nam*, Nxb. Đại học quốc gia, 2007 [trans: Nguyen Xuan Quang, Le Net and Nguyen Ho Bích Hang, *Vietnamese Civil Law*, National University Publishing House, 2007]
- [11] Trường Đại học Luật TP. Hồ Chí Minh, *Giáo trình Pháp luật về Tài sản, quyền sở hữu và thừa kế*, Nxb. Hồng Đức – Hội Luật gia Việt Nam, 2024, [trans: Ho Chi Minh City University of Law, *Textbook of law on property, ownership and inheritance*, Hong Duc Publishing House – Vietnam Lawyers Association, 2024]
- [12] Zhou Yingjie, “On the compensation for mental damage caused by infringement of specific objects with personal significance”, *Frontiers of Social Sciences*, Vol. 12(7), 2023
- [13] Guo Yujia, “Research on the compensation issue of mental damage caused by pet abuse”, *Dispute Resolution*, Vol. 10(3), 2024